

Õiguskantsler

Teie 16.01.2015 nr

Meie 27.01.2015 nr 6-1/150107/1500385

**Seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta
Kautsjon Riigikogu valimistel**

Austatud

Pöördusite 16.01.2015 õiguskantsleri poole avaldusega, milles taotlete Riigikogu valimistel kandideerimise eelduseks oleva valimiskautsjoni tasumise nõude põhiseaduspärasuse kontrollimist. Avaldusest nähtuvalt soovite osaleda 2015. a Riigikogu valimistel, kuid Teil ei õnnestunud koguda vajalikku kautsjonisummat.

Käesolevaga teatan Teile, et õiguskantsler analüüsis Riigikogu valimise seaduse § 30 lõike 5 põhiseaduspärasust, kuid ei tuvastanud põhiseaduse rikkumist Teile poolt esile toodud asjaoludel.

Järgnevalt selgitan oma seisukohta lähemalt.

Valimiskautsjoni tasumise põhimõtte kehtib Eesti valimisõiguses Riigikogu liikmeks kandideerimisel (Riigikogu valimise seaduse (RKVS) § 30 lõige 5) ja Euroopa Parlamendi liikmeks kandideerimisel (Euroopa Parlamendi valimise seaduse § 29 lõige 5).

RKVS § 30 lõike 5 kohaselt kannab erakond või üksikkandidaat enne kandidaatide registreerimiseks esitamist Vabariigi Valimiskomisjoni arvele kautsjonina summa, mille suurus on valimiste väljakuulutamise aastal Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuupalga alammäär iga registreerimiseks esitatud isiku kohta.

Riigikohus on Riigikogu valimistel nõutava kautsjoni põhiseaduspärasust oma praktikas korduvalt analüüsinud ning kautsjoni lubatavuse küsimuses leidnud järgmist: „Ehkki Põhiseadus ei näe ette kautsjoni, pole mõõduka suurusega valimiskautsjoni kehtestamine Riigikogu valimise seadusega vastuolus Põhiseadusega ega vaadeldav demokraatlikes riikides lubamatuks peetava varandusliku tsensusena. [...] Valimiskautsjoni kehtestamise eesmärgiks on vältida kandidaatide kergekäelist ülesseadmist ja ära hoida ebatõsist kandideerimist selleks, et vähendada valimistel paratamatult kaotsi minevate häälte hulka. Mida vähem läheb hääli kaotsi, seda

representatiivsem eeldatavalt esinduskogu on.“¹ Ühtlasi on Riigikohus arvestanud, et kautsjoni ei tagastata kandidaadile mitte üksnes tema valituks osutumise korral, vaid RKVS § 77 sätestatud tingimustel ka valituks mitte osutamisel: „Valituks mitteosutunud üksikkandidaadile makstakse kautsjon tagasi, kui ta sai valimisringkonnas hääli vähemalt poole lihtkvoodi ulatuses.“²

Seega on mõõduka suurusega valimiskautsjoni kehtestamine Riigikogu valimistel Riigikohtu arvates põhimõtteliselt lubatav ja teenib põhiseadusega kooskõlas olevaid eesmärgi.

Kautsjoni suuruse hindamise kohta on Riigikohus samas otsuses märkinud: „Kautsjoni suuruse mõõdukuse hindamisel ei saa lähtuda kandideerida sooviva isiku varanduslikust seisust. Isik ei pea tasuma kautsjonit ainuüksi enda vahenditest. Arvesse tuleb võtta kautsjoni eesmärgi ja ühiskonnaliikmete keskmist sissetulekut.“. Neid põhimõtteid arvesse võttes tunnistas Riigikohus põhiseaduspäraseks 4320 krooni suuruse valimiskautsjoni, arvestades, et keskmine palk riigis oli samal ajal 5853 krooni.³

Erinevalt ajast, mil Riigikohus tegi eelnimetatud otsuse (2003. aastal), on kautsjoni suurust määravat normi RKVS-is muudetud. Kui toona nägi Riigikohtu poolt põhiseaduspäraseks tunnistatud norm ette kahe kuutasu alammäära (alampalga) suuruse kautsjoni tasumise, siis käesoleval ajal on nõutav üksnes ühe kuutasu alammäära suuruse kautsjoni tasumine.⁴

Nagu eelnevast selgus, peab Riigikohus kautsjoni mõõdukuse hindamisel oluliseks selle suurust võrdluses riigi keskmise palgaga. Keskmine brutokuupalk 2014. a III kvartalis oli Statistikaameti andmetel 977 eurot⁵ ning 2014. a (s.o 2015. a Riigikogu valimiste väljakuulutamise aastal) kehtinud kuutasu alammäär oli 355 eurot. Võrreldes neid summasid Riigikohtu poolt 2003. a analüüsitutega – 5853 krooni ja 4320 krooni – võib öelda, et valimiskautsjoni suhteline suurus võrreldes keskmise palgaga on oluliselt vähenenud. Kui 2003. aastal moodustas kautsjon keskmisest palgast umbkaudu 74 protsenti, siis käesoleval ajal on kautsjoni suurus üksnes 36 protsenti keskmisest palgast.

Arvestades Riigikohtu seisukohti ja seda, et muud kautsjoniga seotud põhitingimused valimisseaduses ei ole muutunud, ei ole mul alust kautsjoni olemasolu või selle konkreetse suuruse põhiseaduspärasust kahtluse alla seada.

Mõistan küll Teie raskusi kautsjonisumma kogumisel, kuid pean nõustuma Riigikohtu poolt märgituga, et kautsjonisumma põhiseaduspärasuse hindamisel ei saa lähtuda mitte konkreetse isiku varalisest seisundist ja võimest kautsjonisumma tasumiseks, vaid keskmisest sissetulekust ja võimekusest kautsjonit tasuda.

¹ RKPJK 27.01.2003 otsus asjas nr 3-4-1-3-03, p 11.

² Samas.

³ Samas.

⁴ Muudatus jõustus 1. aprillil 2014. Selle eesmärgina on nähtud just üksikkandidaatide ja väiksemate erakondade Riigikokku pääsemise lihtsustamist ja seeläbi poliitilise konkurentsi suurendamist, vt selle kohta nt Riigikogu 17.12.2013 stenogramm.

⁵ <http://www.stat.ee/13105>

Kuivõrd Euroopa Parlamendi valimisel on kaitsjoni suuruse määramise põhimõtted mõneti erinevad, ei puuduta minu käesolev hinnang Euroopa Parlamendi valimisel nõutava kaitsjoni põhjendatust ega mõõdukust.

Täna Teid veelkord pöördumise eest ja loodan, et esitatud selgitustest oli abi.

Austusega

/allkirjastatud digitaalselt/

Nele Parrest
õiguskantsleri asetäitja-nõunik
õiguskantsleri volitusel